

שאינו מקפיד על הנחת קלתה, הרי זו כסימטא. ויש לעיין הלא גם ב'כליו של לוקח ברשות מוכר' מדובר שאינו מקפיד, שהרי מודד לכליו? ויש לחלק בין מצב שאינו מקפיד על המקום ואין חברו צריך ליטול ממנו רשות בכל פעם, כמקום קלתה — שזה דומה לסימטא, וכליו של הקונה קונים לו; ובין מצב שנותן לו עתה רשות, ובפעם אחרת צריך ליטול רשות — שזה היה הספק בגמרא בכליו של לוקח ברשות מוכר. (עפ"י חו"א אה"ע לדרך ע"ס ק"ג. ע"ש. וע"ע: נתיבות המשפט ר,ה; חידושי הגר"ט — קפה; אמת ליעקב; חדושים ובאורים — יב סק"ג וסק"ז).

'ואי בכליו דמוכר, אמאי קנה לוקח?' — הרשב"ם פרש שהקושיא מבוססת על סתירה פנימית; לפי שיטתך שכליו של לוקח ברשות מוכר יקנה, ודאי שבכליו של מוכר ברשות לוקח לא יקנה. (וע' תוס'. וע' להלן פו. על התלות שבין שני הנידונים. ומכאן מוכח שהטעם לומר שיקנה, אינו משום שהמוכר משאיל לו את מקומו, וקנהו הלוקח ע"י הנחת כליו שם, כחזקה, שאם כן, אין זה שייך למקרה ההפוך. ע' חו"א אה"ע קמו לדרך ע"ס ק"ג, ועוד).

והריטב"א פרש בדרך אחרת: אפילו אם תאמר שכליו של מוכר ברשות לוקח — קנה, היינו דוקא כשהניחן עתה בכלי לצרכו של לוקח, אבל לא באלו שהונחו שם מתחילה לצרכו של מוכר.

'משך חמריו ופועליו והכניסן לתוך ביתו... שניהם יכולין לחזור בהן' — התוס' גרסו 'חמריו ופועליו' בנו"ן, הפועליו וחמריו דלוקח בלא פרקן נמי אין יכולים לחזור. וכמדומה שכוונתם דלא מיבעיא פועל שידו כיד בעה"ב וזכה בעה"ב אף בחוץ בהגבהת הפועל הקונה בכל מקום, (ע' נתיב"מ קפח), אלא אף חמריו, דהתבואה מונחת על גבי החמריו ואולי לא הגביה מעולם החמר—הפועל, והחמור אולי לא מושכר לו, מ"מ עכשו שנמשך החמר ומשך את חמריו, ודאי קונה בעה"ב במשיכה כי בעבורו משך החמר לכאן, ודוק'.

אמנם הרשב"ם גרס 'חמריו ופועליו' בוא"ו, ומפרש לה כנראה אפועליו דמוכר שמשכן הלוקח. ועיקר רצונו לומר דאין גורסין חמריו אלא חמריו, וכדמפרש 'שמיכת אדם טעון פירות לא מהניא'. ומשמע קצת מדבריו דהחמריו עצמם כלל לא נכנסו, שאם נכנסו גם הם, אף דמשך האדם, מ"מ כיון שע"י משיכת האדם נמשך גם החמור שעמו אפשר דחשיבא משיכה, דדמי לאולה מחמתו ע"י קריאה וכדו', ולא דמי לפירות הטעונים על גופו שאינם מהלכים בפני עצמם ונידונים כאיש עצמו שאין בו משיכה. (וזה קצת דוחק דא"כ מה בין חמריו לפועליו, לכן הבינו התוס' כנראה חמרין עם חמריהם וכנ"ל, דמשום כך נקטו 'בלא פרקן נמי' ור"ל בלא פירקן לחמריו), וס"ל דמשיכת האדם אינה מועילה לבהמה שעמו. ועיין. (בדרך טובים)

דף פו

'ומדכליו דמוכר לא קנה כליו דלוקח נמי ברשות מוכר לא קנה' — בפשטות נראה מדבריו הגמרא, וכן פרש רשב"ם ועוד, שנידון הספק שאנו דנים — כליו של לוקח ברשות מוכר, קשור ותלוי באופן ההפוך — כליו של מוכר ברשות לוקח; השאלה היא אחת, האם יש ללכת אחר הכלי או שמא הכלי בטל לרשות שהוא מונח בה.

ואם כי כתבו הפוסקים הראשונים שלהלכה בשני האופנים לא קנה — כתב הטור (חו"מ ר) בשם

הרמ"ה, שזה משום הספק הוא, שמא הולכים אחר הכלי שמא הולכים אחר הרשות, אבל אם נודמן שעשו את שני האופנים, כלי לוקח ברשות מוכר וכלי מוכר ברשות לוקח — קנה מ'מה נפשך'. ואולם מדברי הרמב"ם נראה שלא קנה בשני האופנים מודאי ולא מספק, ולדעתו צריכים את שניהם, שלא יהא כלי של מוכר ולא ברשותו. וכן צידד הרמב"ן ב'מלחמות' בשיטת הר"ף. ופרש שזה שהגמרא תולה את שני הנידונים, זהו רק לצד אחד, שאם בכלי מוכר ברשות לוקח קנה הלוקח, ודאי וכ"ש שבמקרה ההפוך לא קנה. אך אכן אפשר שבשניהם לא קונים, דתרוויחו בעינן, כלי דלוקח ורשותו. (כי דנים את המקח כמונח בשני המקומות, בכלי וברשות, ולכך צריך ששניהם יהיו 'חצרו'. ע' קוב"ש — אות שה). ולשיטה זו, גם אם יודמן שעשו את שני האופנים — לא קנה. והוסיף באבני מילואים' (קלט, ח), שאם הניח את המקח בכלי של הלוקח, ואותו כלי מונח בתוך כלי של מוכר, ושניהם מונחים ברשות הלוקח — גם זה תלוי במחלוקת זו; שלשיטה הראשונה קנה ודאי, כי בין אם תנקוט לילך אחר הכלי שבו מונח החפץ ובין אם תלך אחר הרשות — הלא שניהם של לוקח. אבל לשיטת הרמב"ם לא קנה. (ודחה שם את דברי הב"ש שכתב בפשיטות שאינו קונה. (וע"ש בגליון רעק"א), ונ' לכאורה שיש מקום לומר שאף להרמב"ם שפיר דמי, כי לא שמענו אלא שכלי מתבטל לרשות ומנא לן לחדש ללכת אחר הכלי האמצעי.

ובחזון איש (אה"ע צט, ח), כתב שקנה ממה נפשך, (וכסברת האבנ"מ, ולא הזכירו), וע"ש שלא מצינו מי שחולק בזה. ולכאורה צ"ע מדברי הראשונים הסוברים שלא קנה בשניהם מודאי. וצ"ל כנ"ל שכאן גם הם מודים דמהני. אך צ"ב שלא הזכיר מכל זה.

וע"ע בחדושי הגר"ט (קפה). שפרש בכמה אופנים את הספק שבגמרא, עפ"י שיטות הראשונים השונות. ושם כתב שמהרא"ש משמע שאין שני הנידונים תלויים זה בזה. וזה דלא כה'אבני מילואים'.

'פסק — סמכא דעתיה, לא פסק — לא סמכא דעתיה' — ובדבר שדמיו קצובין, אף על פי שלא פסק, קונה. וכן אם אמר לו 'הריני מוכר לך במחיר שיקבע על פי שומת שלשה אנשים, אע"פ שאין דמיו קצובין — קונה. (רא"ש ושאר פוסקים).

'התם דאמר ליה זיל קני' — יש מקום לפרש שבאמירה זו הרי הוא משאיל לו המקום ממש. והגם ששאלה צריכה פעולת קנין — צריך לומר שמה שמניח כליו שם נחשב קנין חזקה. (וכמו שכתב במחנה אפרים — שכירות; קצות החשן קפט).

אמנם בתוס' (לעיל פה:) לא משמע כן, ולדבריהם צריך לומר שאמירה זו מבטלת רשותו יותר, ולא משום קנין שאלה של המקום. (עפ"י חזו"א אה"ע קמו עח סק"ג, ע"ש. וע"ע מחנה אפרים — קנין חצר, י; נתיבות המשפט — קצבו; 'משמרות כהונה' — פה: וע' בקוב"ש (אות שז) שהוכיח מקושית התוס' ששיטתם שהעמדת חפצים אינה מהווה קנין חזקה.

ובאילת השחר (פה:) נתן טעם בדבר — שהסברא המעכבת מלקנות היא הואיל ואויר החצר שייך למוכר, וזה כולל את אויר הכלי, אבל כשהמוכר אומר לו 'קנה', מסלק בעלותו מאויר הכלי, ע"ש).

עיונים חדשים ('בדרך טובים')

'לצדדין קתני, מידי דבר הגבהה בהגבהה, מידי דבר משיכה במשיכה' — עתוס'. היה ניתן לדחות הראיה מכיס, שיש לומר גם שם לצדדין קתני, היינו אם כיס קטן וגנבו בהגבהה כדרכו — חייב, ואם

כיס גדול והיה מגררו, דכן הוא הדרך — פטור. (והרבה יש כע"ז בפירקין כמו לעיל פה: סיפא אתאן לכליו דמוכר. וראה גם לעיל ע:). אמנם קושית התוס' לפי האמת, שההגבהה קונה בכל דבר. (וכדמצינו בקדושין כו. אף ההגבהה פיל ע"י חבילי זמורות).

ונראה דבכה"ג מאחר שאין ההגבהה 'טבעית', שאינה מכניסה לרשות קונה, שאינה כמונחת בידו, כי אין זה מקום הראוי למנוחתה, נמצא שאין כאן אלא פעולה סמלית להוצאה מרשות מוכר. וזה מהני מדין משיכה שעיקרה 'הוצאה מרשותו' (וכמו שדברנו בזה במשנה), ולכן אין טעם לנקוט בזה 'עד שיגביהנה או יוציאנה', ודוק'.

(ע"ב) 'שאני בהמה דסרכא' — ברשב"ם: ור"ח פירש שורטת, מלשון שרוך נעל. לא הבנתי איך מתפרש שרוך נעל לשון שריטה. (ואולי ט"ס נפל, ואין כאן מקומו אלא בסוף פי' רשב"ם עצמו, לשון

הסתבות והתפסות והדבקות. וכן 'יהיה סרוח', ועוד).

ובאמת עפ"י הכתוב 'הנני סך את דרכך בסירים' (=בקוצים), נראה כי שני הפירושים קשורים ושרוכים זה בזה, דמשום שבע"ח הם גידולי קרקע, נמשכים הם אל הקרקע ושורטים בקוציהם את מי שבא לנתקם. וכן חוטי הנעל הקרובה אל הקרקע נוטים להסחב ולהשרט בקוצים (שהם כמו ה'תפסנים' של הקרקע), ולכן קרויים 'שרוך', (בעוד ש'חוט' סתם היינו חוטי הראש, והצואר, וא"כ 'מחוט ועד שרוך נעל' שאמר אברהם, הוא כמו מגבוה עד נמוך, וכך נשבע אברהם בא—ל עליון 'קונה שמים וארץ'. וק"ל).

דף פז

'אבל אם שכרו מהיום בדינר ליום, ולגורן יפה סלע — מותר' — ואף על פי שאין שכירות משתלמת אלא לבסוף — זהו דוקא לענין החיוב, אך אם שילם קודם לכן, שכירות היא נקראת ולא הלואה. (ר"י בן מגאש. וע' בבאור תירוצו בספר 'בית ישי' סי' ה בד"ה ובוה אשכחן.

וע' שטמ"ק בשם רבנו יונה וברמ"ה; רש"ש וקוב"ש; קה"י ב"מ מו, ב ערכין ה. ובמצוין ב'יוסף דעת' ב"מ סה).

'ואי סלקא דעתך... ראשון ראשון קנה, ה"ג קמא קמא מיפסק פסק, מהיום בדינר ליום ולגורן...' — כן הגיה הרש"ש.

— מדברי רשב"ם משמע שהקושיא מדראשון ראשון בלבד קנה ולא הכל. והוא תמוה להפנות הקושיה לכיוון שלא עלה כלל על הדעת מקודם. גם הלשון לא משמע כן. ובפשטות הכוונה דבשלמא אם קנה כלל א"כ הראש והסוף תלויין זב"ז ולכך מותר להנות מעבודתו, שהרי הפועל מסוגל להחזיר עתה דינרין שקיבל ולבטל העיסקה מעיקרא, ולכן על כרחו יקיים ההסכם עד סופו, אבל אם ראשון ראשון קנה, יחזור בו מכאן ואילך גם אם אין בידו להחזיר. ופשוט.

ונראה לי מלשון 'אסור להנות ממנו', דהיינו דוקא באופן שבאמת מרויח בעה"ב על חשבון הפועל, אבל אם בסיכום לא הרויח, כגון שלא הוצרך עכשו כ"כ לעבודתו או הי' יכול להחזיר מדינר, באמת מותר. [ובזה הבנתי קצת לשון הקושיא המסורבלת לכאורה 'ה"ג קמא... ואסור להנות...'] — ר"ל מאחר דמיירי בשנהנה באמת, כי לא יכול היה להחזיר מדינר, למה לא יוכל הפועל לטעון מה שעבדתי עתה הרי הוא תמורה נאותה לדינר שקבלתי והריני חוזר בי מכאן ואילך, והבן]. (בדרך טובים)